

Гражданската позиция на вестник „Гражданин“

Гл. ас. д-р Тодор Г. Панайотов

Пролетна научна конференция

(Онлайн)

„Граждански медии – проекти и тенденции“

21 и 22 май 2020 г., Нов български университет

В моя доклад ще разгледам един интересен пример на гражданска журналистика в България и то далеч преди времето да се заговори за този вид журналистика. Става дума за вестник „Гражданин“, който излиза почти една година всеки ден. Той е списван от група уволнени професори от единствения тогава български университет и е издаван от ректора професор Сава Киров. Така професори стават вестникари за да защитят академичната автономия и демократичните устои на държавата. Те избират възможно най-добрата трибуна, защото тогава има само печатни медии, а всекидневниците са малко на брой и са най-значимата медия.

Вестник „Гражданин“ се появява в обстановка на социално напрежение и политическо брожение в страната. На 3 януари 1907 г. при тържественото откриване на новата сграда на Народния театър група студенти освиркват княз Фердинанд, в знак на протест срещу диктаторското управление. Още на следващия ден с решение на правителството и указ на държавния глава се затваря университета и са уволнени всички преподаватели. Част от студентите са арестувани или изгонени от София, а други са привикани в армията за отбиване на военната повинност. На 5 януари просветният министър професор Иван Шишманов подава оставка, а Академичния съвет на университета решава, че действията на правителството са незаконни. Преподавателите и студентите се обединяват и дават общ отпор срещу извънредните мерки на властите, а в Народното събрание се водят бурни дебати по указа за затварянето на университета. Министрите и депутатите на мнозинството оправдават тези мерки

и минават в настъпление. Спешно те приемат редица закони, с които отнемат академичната автономия, ограничават правата на гражданите и свободата на печата.

Това предизвиква широка обществена реакция. В страната се разгръща масово движение срещу действията на управляващите среди. На много места се провеждат протестни митинги и събрания. В подкрепа на уволнените професори и студентите се обявява учителската колегия, известни български и чужди учени и интелектуалци, цялата опозиция и нейната преса. Отговорът на властите е спиране на вестници, арести и дори убийства. На 26 февруари 1907 г. приключва сесията на Народното събрание. Министър – председателят Димитър Петков и още трима министри, явно доволни от свършената работата, се отправят на разходка до Борисовата градина. Неочаквано обаче те попадат под обстрел. Убит е премиерът, един от министрите е ранен, а стрелеца е заловен. Последният се оказва наскоро уволнен чиновник от Видин.

В тази напрегната обстановка на 11 май 1907 г. започва да излиза вестник „Гражданин“. Както вече изтъкнах, той е дело на уволнените професори начело с ректора професор Сава Киров. В програмната статия на брой първи ясно се декларира, че изданието ще бъде опозиционно, но също така и обективно, безпристрастно и обосновано. В „Гражданин“ се публикуват основно материали изобличаващи правителствената политика и личния режим установен от княз Фердинанд. Разбира се, сред тези публикации преобладават посветените на университетската криза и цялостната просветна политика. Авторите на изданието се обявяват за гарантиране на свободата на словото и печата, защитават учителите, изобличават корупцията.

Освен професорите в списването на вестник „Гражданин“ участват и журналистите Йосиф Хербст и Любомир Харизанов, а политическите карикатури основно са дело на Александър Божинов. В изданието се поддържат различни рубрики. Най - популярните са „Дневни новини“, „Трибуна“, „Отзиви“, „Из вестниците“, „Бележник“ и „Книжнина“. На първа и четвърта страница се

публикуват реклами и обяви, с които всекидневникът се издържа. Вестникът е културно списван и публикува редица литературни материали. Това са фейлетони от Алеко Константинов, разкази на Елин Пелин, а в подлистник излизат преводни романи.

Напрегнатата обстановка в страната през 1907 г. води до разклащане на управлението и през януари 1908 г. правителството пада от власт. Голяма заслуга за това има опозиционната преса, сред която челно място безспорно заема всекидневният вестник „Гражданин“. Новият премиер Александър Малинов успокоява страстите, възстановява конституционния ред и разрешава университетската криза. На 30 януари 1908 г. професор Сава Киров публикува статия във вестник „Гражданин“ с красноречивото заглавие „Победа“. Той и неговите колеги считат своята задача за изпълнена. Затова те напускат изданието и се връщат в университета.

Издател на всекидневника „Гражданин“ става журналистът Любомир Харизанов. Той продължава досегашната редакционна политика на вестника до неговия последен брой. Харизанов редовно списва уводните статии и рубриката „Отзиви“ и не се колебае да изобличава нередностите в обществото и грешките на новите управници. Точно от първа страница той осъжда нападението на двама офицери над редактора на вестник „Камбана“ Кръстю Станчев. В три последователни броя на вестник „Гражданин“ Харизанов пише за „своеволията на военните“, обявява се срещу „привилегиите на офицерството“, нарича ги „милитаристична каста“ и призовава българските граждани „да обезоръжим туй чудовище“ и „да вържем кучето, което храним“.

Заради тези остри публикации срещу офицерството, Харизанов е призован на дуел от подпоручик Карагъзов. В следващите десет броя на „Гражданин“ се дават подробности за предстоящия дуел. Секунданти на подпоручика са подполковник Мархолов и ротмистър Войников, а секунданти на Харизанов са адвокатите д-р Йосиф Фаденхехт и Асен Цанков. Секундантите стигат до една помирителна декларация, но Харизанов я отхвърля. На улицата Харизанов си

разменя остри думи с военния министър генерал Николаев, който насъсква офицерите срещу вестникарите. В крайна сметка дуел няма, но името на Харизанов нашумява като на смел и принципен журналист.

Поради липса на средства на 11 април 1908 г. „Гражданин“ престава да излиза. Неговият път е само единадесет месеца, но впечатлява читателската аудитория. В заключение ще изтъкна, че всекидневният вестник „Гражданин“ е типичен пример за ярка гражданска позиция и гражданска журналистика. Затова той остава в историята на българската преса и културната история на страната.

Източници и използвана литература:

1. Вестник „Гражданин“ (1907-1908)
2. Панайотов, Годор. Български издатели и журналисти. София: Издателска къща „ПАН“, 2013.
3. Попов, Жеко. Убити заради идеите си. Политическият възход и житейско крушение на фамилия Петкови. София: КИРА 21, 2004.
4. Радева, Мария. Културната политика на българската държава (1885-1908). Второ допълнено и преработено издание. София: Университетско издателство „Свети Климент Охридски“, 2002.
5. Топенчаров, Владимир. Българската журналистика 1903-1917. (Очерк). София: Издателство Наука и изкуство, 1981.